

praegu Võidu tn 63 (?). Seda projekti siiski päris täpselt ellu ei rakendatud, maja ehitati teatud täiendustega arhitekt Reinhardsi poolt 1933-1934. Hoone põhiplaan ja kubatuur jäid enam-vähem samaks, lisandus vaid katusekorrus kahe väiksema korteriga. (RM 4229/ Ar. 1252) Bessonovi projekteeritud majad olid enamasti kõik kaasaegsete mugavustega ja nägusad.

Ka tegi Bessonov projekte mitmete hoonete ümberehitamiseks ning ajakohastamiseks (Posti 14, Posti 4).

Kahjuks pole teada, kus oli Bessonov õppinud ja ehitusinseneri diplomi omandanud.

Eesti ajal tegutses Rakveres V e n e H e a t e g e v S e l t s , kes pidas ülal 6-klassilist vene algkooli ja esialgu ka keskkooli (gümnaasiumi) kursusi. Vähest rahalist toetust koolile andis ka linn.

Pärast Klenski lahkumist korraldas seltsi elu (peamiselt just pidusid) kõige enam endine Loodearmee ohvitser (?) Jakob Golubev, Ühisgümnaasiumi inspektrissi Linda Mennart-Golubevi abikaasa. Piduõhtute ja kontsertidega kogutud rahaga toetati veel õigeusu kirikut ja soetati vene raamatukogu. Seltsi pidudel esinesid tuntud lauljad Jenny Siimon, Gustav Jõe, Klaudia Tamm-Kristoffel jt. 1937.a. veebruaris tähistati jumalateenistusega vene kirikus ja kontsertaktusega rahvamajas A. Puškini 100. surma-aastapäeva.

1930. aastail sai selgeks, et üha vähenes vene laste arv, kes soovisid õppida vene koolis. Venelased eestistusid. 1931.a. sügisel registreeris end venekeelsetele gümnaasiumi kursustele vaid üks noor. Seega kursused lõpetasid tegevuse. Algkool jätkas veel viis aastat ja sulges uksed 1935. Kõik vene lapsed jätkasid õppimist eesti koolides.

*

Esimesed j u u d i d asusid Rakverre 19. sajandi keskel või II poole alguses. Varem oli nende asustusala Venemaal väga rangelt piiratud. Esimesed spetsiaalsed juudiseadused anti välja 9. detsembril 1804 ja 13. aprillil 1835. Oluliselt laiendati juutide õigusi Aleksander II valitsemise ajal. 16. märtsil 1859 anti kõigile juudi soost I gildi kaupmeestele luba elada ja töötada kõigis Venemaa linnades. 27. novembri 1861 seadusega lubati teadusliku kraadiga juute astuda riigi teenistusse, 28. juuni 1865.a. seadusega aga juudi käsitöölistel töötada terves Vene riigis. 19. jaanuari 1879.a. seadus lubas kõrgema haridusega juutidel asuda tööle kõigis tsaaririigi linnades. 11. augustil 1904 laiendati neid privilegeeritud juutide kohta käivaid seadusi ka maal asuvatele kaupmeestele, käsitöölistele ja haritlastele. Juudi lihtrahva esindajad võisid aga endiselt elada vaid kindlatel juutide asustusaladel, Eestis mitte.(see vist pole õige)

1868. aastal elas Eestimaa kubermangus 246 juuti. (R. Pullat, lk.58-59)

Rakveres elas 1870.a. (?) 39 juuti, seega olid juudid arvukuselt linnaelanike seas 4. kohal. Rohkem oli vaid eestlasi, sakslasi ja venelasi.

1913. aastaks oli juutide arv siin kasvanud 104-le.

Kui uskuda Rakvere eestiaegse linnaarhivaari August Krikmanni väljakirjutisi linnaarhiivist, leidus seal esimesi teateid juutide kohta juba aastast 1845.

Eestimaa Kubermanguvalitsuse kiri 26. X 1845 nr. 9625 teatanud, et juut Schloma Safro oli hobusevaras Rakveres ja saadeti Siberisse.

Haagikohtuniku kiri 21. IX 1845 nr. 2584 aga rääkinud juut Kastor (Kassor) Sophieri ristimisest, leeritamisest ja armulauale võtmisest Rakvere kirikus.

Luteriusku astunud juudile kinkinud sinne tislmeister Freiberg 3 rubla ja 50 kopikat "hambaraha" ja elama lubatud tal asuda Hõbeda mõisas. Luterlasest juut aga asunud kohe hangeldama. Ta ostnud oma heategijalt Freibergilt 50 kopika eest vana tooli, mille müünud mõne aja pärast talle 1 rubla eest tagasi.

Need faktid on Rakvere arhiivis leidunud dokumentidest välja kirjutatud kunagine linnaarhivaar August Krikmann.

Kui uskuda ajakirjandust, asus juut B./kas Baruch ?/ Scheer Rakverre juba 1861. aastal. Nimelt väidab nii Virulane 27. I 1926, andes teada, et 26. I suri 98-aastane B.Scheer, kes oli siin elanud 65 aastat.

1869.a. rahvaloenduse järgi elas Rakveres juba 41 juuti.

Esimesed kindlamad arhiivianalüüsid juutide tegutsemise kohta Rakveres on praegu aastast 1876. Siis olid siin ametis rätsep Itzig Leiserowitsch, mütsitegija Baruch Scheer, plekksepad Hatzig Sanges (nimi halvastiloetav), Itzig Blechman ja Abram Kasak, maaler Owsei Tuch, kingsepp Naehm... Rachmann, lihunik Chaim Nefström (nimi halvasti loetav). (EAA, f.988, n.22, s.360, l. 42-49)

Seega olid kõik siinsed juudid käsitöölised. Kaupmeeste hulgas siis neid veel polnud. Ka mitte veel ühtegi haritlast. Nii mõnigi juba tollal Rakverre asunud juudid jäi siia kauemaks. Kõige pikemalt B l e c h m a n n i d .

Rakveres pea kogu oma elu elanud Rafael Blechmann kirjutas 1954.a. oma eluloos, et kui tema 1914 siin sündis, töötas ta isa Taavet plekksepana. Taavet (David) Blechmanni

(1882-1946) kalm on Rakvere juudi kalmistul. Samasse on maetud ka ta kaasa Liebe Blechmann (1888-1982). Plekksepaametit õppis oma isa juures ka Rafael ja sellega teenis ta leiba nii noorena kui vanemas eas. Rafaeli vend Moses Blechmann pidas aga Rakveres, alguses Pikk tn 20 keldrikorrusel, hiljem Blechmannide oma majas Tallinna tänaval jalanõudekauplust. Venna juures töötas mõnda aega 1930. aastail müüjana ka Rafael.

Blechmannide 1926. või 1927. aastal omandatud krunt ja majad asusid Tallinna – Aleksandri (Võidu) tn edelanurgal. Krundil oli kaks maja. Blechmannid ise elasid hoovimajas, kus Davidil oli kasutada 4- ja Mosesel 3-toaline korter. Tänaväärses majas leidus tervelt 4 äriruumi, ühes neist, kõige suuremas, pidas poodi Moses Blechmann. (RM 4229/ Ar. 318) 1930.a. 2. oktoobri Virulane annab teada, et D. Blechmann on oma majas Tallinna tn 34 avanud taas oma plekksepatöökoja, kus tehakse ja müüakse kõiksugu plekknõusid, raudplekist ahjusid jm. Müügil olid ka email- ja klaasnõud.

Blechmanni majad hävisid 1944.a. 19. septembri pommitamise ja tulekahjuga. Pärast NL tagalast naasmist oli Rafael Blechmann Rakvere Kaubastu Komisjonikaupluse juhataja, seal sai aga hakkama mingi "ametialase kuritööga" ja pandi vangi. Pärast vangist vabanemist oli kogu aeg plekksepp. Ehitas 1955-1956 endale ja oma perele kahekorruselise kivimaja praegusele Koidula tn 29. (RM 4229 / Ar. 629/) Rafael Blechmann suri 1974 ja on maetud Rakvere juudi kalmistule. Ta pojad Abram ja Moisei, kes mõlemad lõpetasid Rakvere I Keskkooli, lahkusid Rakverest.

1877. aastal oli Rakvere kreiskooli õpilaste seas 42 sakslase, 38 eestlase ja 3 venelase kõrval õppimas ka üks juudi noormees /nimi täpsustada !/. (Rakvere Linna III Algkool, lk. 24)

Esimesed juudi soost kinnisvaraomanikud Rakveres on teada 1880. aastaist. Siis kuulus Warfolomei Chasovile Pikk 4-6 ja Gustav Scheerile (kas ikka oli juut ?) väike krunt Posti tänaval oja ja Laia tn vahel. Chasov oli II gildi kaupmees. Edaspidi juudi ärimeeste arv Rakveres kasvas.

1898. aastast teame, et juudi soost kellasepa W. Blumenoffi kellakauplus asus Peterburi (Tallinna) tänaval postkontori kõrval. Reklaam ilmus Rakveres välja antud raamatus "Johannes ja Johanna". (RM 4817/Ar. 930 : 1)

1883. aastaks oli Rakveres (ja ümbruskonnas) juba sedavõrd palju juute, et nad otsustasid enda tarbeks s ü n a g o o g i ehitada. 18. augustil 1883 esitati vastav palvekiri linnavõimudele. Luba ei saadud. Juudid kaebasid edasi Eestimaa kubernerile. Sealt tuli vastus, et linnavõim ei tohi teha takistusi sünagoogi rajamiseks. (Tallinna Sõber 4. XI 1883)

Nüüd läks kiireks ehitamiseks ja juba samast talvest alates said juudid käia oma pühakojas.

Sünagoog, mis kuulus Rakvere Juudi Usuühingule, asus Rohuaia tn 14 (see oli Laada tänavalt ida poole teine krunt, Rohuaia lõunaküljel). Rakverelaste mälestuste järgi oli see üsna kõrge 1-korruseline puumaja. Majas oli üks suur ruum ja selle kõrval puitvõrega eraldatud rõdu, kuhu pääses vaid kiriku eeskojast. Seal viibisid teenistuse ajal naised. Samas hoones, hoovipoolses küljes elas ka rabi. Ruumide üldpind oli 84 ruutmeetrit. (RM 4229 /Ar. 322)

Juudi rabidest on praegu teada vaid kaks. 1930.a. Virulane toob seoses ühe üsnagi inetu kokkupõrkega kohalike juutide vahel ära kaks nime: endine rabi oli siis Hirsch Grabe ja uus noor, 23-aastane rabi oli Abram Hurevitsch (kas Gurevitsch ?). (Virulane 2. XII 1930)

Juudi sünagoog hävis II maailmasõjas 1944.a.sügisel tulekahjus. Sõja ajal oli seal sees Saksa armee sõdurite jaotuspunkt. (Rohuaia 18 elanud Lilli Johari , sünd. 1909, mälestused).

Millal rajati Rakvere juudi kalmistu, pole teada. Igatahes 1880. aastal oli see juba samal kohal, kus praegugi, olemas ja tema suuruseks oli siis 157 ruutsülda 42 ruutjalga.

Teatavasti on juudid reeglina väga usklik ja samal ajal kokkuhoidev, oma rahvust hindav rahvas.

Üksteist abistades ja toetades suudeti pea kõikjal (normaalses ühiskonnas) ellu jääda.

Rakvere juutidel oma kooli polnud. Et aga see rahvus hindas kõrgelt haridust, saadeti lapsed õppima teiste linnade gümnaasiumidesse ja ka ülikoolidesse.

(Tallinna juudi kool ?)

1917-1918. õppeaastal, mil üle kogu Venemaa, nii ka Eestis levis revolutsioonilaine, õppis Rakvere gümnaasiumis mitmeid ettevõtlikke juudi noormehi. Need olid siia tulnud Tallinnast, kust sõjaolukorra tõttu evakueeriti gümnaasiumid Sise-Venemaale. Üks tollane gümnaasist Voldemar Matson meenutas: “Koolis peeti tormilisi õpilasmitinguid, kus esinesid tulised oraatorid, peamiselt viimase klassi õpilased, sõnaosavad Tallinna juudid, kes Tallinna gümnaasiumide evakueerimise tõttu Vene sisemaale tulid ajutiselt Rakverre õppima. Meie nooremad imetlesime nende julgust ja suurt tarkust, sest milliseid suuri probleeme ja maailmatarku asju noil miitinguil ei arutletud ja otsustatud !” Gümnaasiumi 1. lennu lõpetajate seas olid vennad Epsteinid, Markowitschid, Isak Firk, Selig Karschenstein jt. (Rakvere Gümnaasium-Keskool 1912-1937, lk.172 ja 196)

Esimese Rakvere kino, “Illusioon” Pikk tn 16 rajamine on seotud Jamburist pärit juudi ärimees Meier Rogovski nimega. Kino avati 1910. aastal. Esialgu kuulus Rogovskile vaid Pikk 16 hoone lõunapoolne ots, alates 1921. aastast kogu maja. Kavala ärimehena püüdis Rogovski igati takistada teise, eesti meeste poolt rajatava kino “Union” avamist Rakvere Kukeküla linnaosas, võltsides oma eesmärgi nimel koguni dokumente. Nimelt, saadeti Tallinnasse kubermanguvalitsusele palvekiri, milles Kukekülas asuvad, tulevase kino naaberkruntide omanikud protesteerisid kino rajamise vastu. Tegelikult oli enamus allkirju võltsitud või ebaausalt saadud. Pettus tuli välja ja selgus, et palvekirja koostas tegelikult Rogovski koos oma kino tehnilise juhataja (inseneri) Šmuil Šermaniga. (EAA, f. 33, n. 3, s. 2769 ja n.1, s. 3391)

Teine kino avati 1913.

1913. aastal elas Rakveres 104 juuti.

Sel ajal elas ja töötas Rakvere Õpetajate Seminari ajaloo ning geograafia õpetajana Viktor Bernadski. Tema rahvus on teadmata, aga seminari ringkondades peeti teda juudiks.

Seminarist Nigol Andresen kirjutab: “ Harva jääb õpetajast selliseid mälestusi kui ajaloo ja geograafia õpetajast, kelle nimi oli Bernadski. Ta oli väga musta karvakasvuga, lausa lõunamaalane; ta juudi päritolu oli teada, kuid sellest ei räägitud.” See oli õpetaja, kel polnud mitte üksnes sügavad teadmised, vaid kes oskas neid teadmisi ka huvitavalt edasi anda. Ja hoopiski ei piirdunud ta õpikute ja ametliku programmiga. Ta laskis õpilastel teha referaate, rääkis ise eesti ajaloost jne.

Bernadski oli siia tulnud Peterburist, kus ta oli 1911 ülikoolist üliõpilasliikumisest osavõtu tõttu välja heidetud ja lõpetas ülikooli eksternina. Bernadski oli oma poliitilistelt vaadetelt ilmselt bolševik (nagu seda olid tollal ju paljud haritud Venemaa juudid), aga Rakveres ta poliitikaga ei tegelnud. Küll aga suhtus ta mõistvalt eesti rahvuslikult mõtlevate noorte hariduspüüetesse ja ettevõtmistesse. 1916.a. lõpus tuli grupp vanemaid seminariste mõttele, luua ülelinnaline illegaalne koolinoorte organisatsioon ehk ühing, mille eesmärgiks rahvuskultuuri edendamine. Kaks mõtte algatajat läinud ses küsimuses õpetaja Bernadski jutule. “Bernadski pole kohkunud ega kaugeltki ametlikult käitunud. Küll olla ta pikalt arutanud õpilasorganisatsioonide mõttest, hoiatanud mõnes asjas, mis võiks soodustada sissekukkumist, ja vist palunud edaspidigi temale neist asjust jutustada.” Ühing jäi asutamata, kuna üsna varsti puhkenud Veebruarirevolutsioon tegi asja tarbetuks. Nigol Andresen kirjutab aga, et Bernadski käitumine antud olukorras jäi temale “...õpilase ja õpetaja vahelise usaldusvahekorra ülimaks näiteks.”

Samas aga meenutab hilisem lastekirjanik, tollane seminarist Jaan Rummo:

“Suureks arusaamatuseks ja võimatuks unistuseks pidas muidu nii vabameelne ja haruldaselt avara vaatega Bernadski eestlaste nõudmist autonoomia järele, eestikeelset õpetust keskkooliski, kõnelemata ülikoolist. “Kust võtate selleks õpperaamatuidki – teie keeles puudub ju teaduslik kirjandus, see keel pole veel arenenudki teadusliku mõtlemise nõueteni ?”

Hiljem, pärast Rakverest lahkumist (1917) sai Bernadskist Herzeni nim.

Pedagoogilise Instituudi ajaloo kateedri juhataja Leningradis, kus ta elas ka veel pärast II maailmasõda.

Kui seminari õpetaja Viktor Bernadski oli tõepoolest juut, siis on meil tema puhul tegemist esimese juudi soost h a r i t l a s e g a Rakveres.

Eugenia Gurin-Loov kirjutab oma raamatus “Eesti juutide katastroof 1941” lk.7: “Enamus tolle aja /19. sajandi II pool/ juutidest olid väikekaupmehed ja käsitöölised, väga vähe oli Eestis juudisoost haritlasi, mille all kannatas siinne juudi kultuurielu. Suure muutuse tõi 19. sajandi lõpp, mil juudid asusid õppima Tartu Ülikooli...”

Nii oli ka Rakveres, kus saame rääkida juudi haritlastest peamiselt alates 20. sajandi teisest-kolmandast aastakümnest.

Eesti ajal Rakveres eriti väljapaistvaid ja jõukaid juudi e t t e v õ t j a i d polnud. 1920. aastail püüdsid siin siiski paar agarat juuti nahatööstusega tegelda. Ja esialgu see ka õnnestus.

1919 ostis juut Abram Stein (vist vennad Steinid, kes olid ka Tallinnas tegutsenud Diskontopanga omanikud) Narva tn 21 hooned ja nahaparkimistöokoja. Peagi sai sellest kaasaegne nahavabrik. Nahka toodeti algul vaid siseturu tarvis, alates 1920. aastate keskelt aga ka ekspordiks. Suurt Moskvast tulnud raske tallanaha tellimust

püüti täita pettusega tehnoloogia vallas. See avastati ja tellimus tühistati. Sellest algas vabriku allakäik, kuni 1930. aastal saabus pankrot. Vabrik sulges uksed. Stein omandas 1921 ka Vaksali tn Johannovi majad, hiljem olid need vanarauakaupmees Taichi käes (vt allpool). 1923 ostis Stein Pedriksi majad Rohuaia tn 13. (Virulane 20. XI 1926)

Steinid ise ilmselt Rakveres püsivalt ei elanud.

Esmakordselt leiame Abram Steini nime Rakvere kinnistuomanike nimekirjas 1880. aastal, mil talle kuulud maatükk linnakalmistu taga, praeguse Rahu tn ääres. 1920. aastail kuulus Samuel Aisikovitschile Narva tn ääres (praeguse Nurga poe kohal) asunud nahavabrik "Viro" (asutatud 1919), kus ajuti töötas isegi enam kui 50 inimest, kuid ka see läks 1930. aastal pankrotti ja sulges uksed. Koos Aisikovitschiga sattusid nüüd väga täbarasse olukorda ka mitmed tema töölised, kellelt ta oli kavalusega välja meelitanud allkirju vekslitele. Vabriku omanik vahistati pettuste tõttu. Tabati ta Tallinnas oma väimehe Golombi korteris. Samal ajal teatasid Aisikovitschi kodused Rakveres (Aisikovitschid elasid Alametsa majas Laada 15, kus üürisid 5-toalist korterit, andmed 1930. aastate II poolest), et mees läinud Tartusse äriasju ajama. Tegelikult olnud ärimehel plaanis välismaale pageda, kuna ta taskus leidusid välispass jm selleks vajalikud dokumendid. Vahistatu toodi aprillis 1930 Rakvere vanglasse, kust ta aga halva tervise tõttu peagi vabastati. (Virulane 1. IV, 29. IV, 31. VII, 23. IX 1930). Et vabriku suurim võlg oli Pikalaenu Pangale, ostis viimane 1932 vabriku oksjonil ära. 1935 alustas vabrik taas tööd, nüüd juba uute omanike valduses. Niisama lõpetas oksjoniga ka Aisikovitschi lauavabrik samas lähedal Narva tn 17. Selle omandas 27. märtsil 1933.a. 2500 krooni eest Eesti Pank. Varem kuulus see lauavabrik mõnda aega juut Meier Judeikinile.

(Virulane 27. II 1930)

On üsnagi mõistetav, et need Aisikovitschi petmised ja pahandused tekitasid väikeses Rakveres päris suurt kõmu. Seda enam, et tööstur käitus oma töolistega mitte ainult ebaausalt, vaid ka ebaviisakalt. Virulane 11. III 1930 räägib loo sellest, kuidas töölised läksid peremehe juurde oma allkirjade ja palgaasju (palk oli neil saamata 1600 krooni ulatuses) klaarima, keeranud viimane neile selja, tõstnud üles pintsaku ja hüüdnud: "Lakkuge p-d".

Juudi soost k a u p m e h i oli rohkem. Kofkin, Rogovski, Blechman, Levinson, Hochin, Schermann, Tsuckermann (Zuckermann), Zlaff, Firk, Hasan, Taich, Patov jt. Enamus juutide kauplusi paiknes südalinnas, peamiselt Tallinna tänaval. Majas nr. 25 (nüüd "Wesenbergh") oli R. Hasani valmisriiete- ja pudukauplus, Tallinna 18 – Oser (Ošer) Kofkini "moodsama lõikega ja parimast materjalist daamide ja härrade valmisriided". Juba 1921. aastal tegutses Peterburi tn (Tallinna) 28 Rogovski "Suur ja soliid saapaäri", kus müügil "Hooajale vastavad maitserikkad meesterahva ja naisterahva jalanõud Ameerika ja Eesti töökodadest." (Vaba Maa 13. V 1921). Samas oli Rogovski jalanõudeäri ka 1928. Tallinna 33 oli (alates 1937.a. kevadest) P. Rogovski rohu- ja värvikauplus, Tallinna 34 asus M.

Blechmanni jalanõudekauplus. Virulane 30 VIII 1928 reklaamib K. Levinsoni nahakauplust "Isak", kus müügil "Valged Vene saapad "Serentskid" " jm. See pood oli Tallinna tn 21.

Rakvere juudi kaupmeestest on siinsele juudi kalmistule maetud päris mitmed. Ühel hauasambal leiduvad nimed Feige (1902-1977) ja Oser (1898-1987) Kofkin. K ä s i t ö ö l i s i oli juutide seas vähem. Nii mõneski juudi peres (või suguseltsis) tegeldi samaaegselt mitmes vallas – oldi arst, peeti poodi ja käsitöökoda. Nii oli see Blechmannidel (plekksepp, jalanõudekauplus), Schermannidel-Sermanidel arstipraksis ja nõudekauplus ning plekksepatöökoda. Dr. M. Serman ravis Tallinna tn 24 silma- ja närvihaigusi, omas ka elektrikabinetti ja tegeles hüпноosiraviga. S. Schermanni kaupluses sai osta kivi-, klaas-, plekk-, alumiiniumkaupu, lampe jm. Poeomanikul oli ka plekksepatöökoda.

1925. aastal Rakverre asunud kõrva-, nina- ja kurguarst S. Golombi kõrval tegutses alates 1929. aastast siin A. Golombi karusnahkade, kübarate ja valmisriiete äri. Viimane reklaamis end varem Tartus juba 50 aastat tegutsenud kauplusena. (Virulane 15. X 1929) 1930. aastail lisandus veel hambaarst M. Golomb (Lai tn 15).

Et juudid eelistasid abielluda vaid oma rahvuse liikmega, oli Rakvereski mitmeid juudiperekondi omavahelistes sugulussidemeis. Nii olid Golombid lähisugulased Aisikovitschitega, Kofkinid Zlaffidega jne. Zlaffid olid tuntud nii arstiabi kui kaubanduse vallas. Avsei Zlaffil oli moe- ja pudukauplus oma majas Tallinna tn 7, hambaarst Feiga Zlaff kolis pärast abiellumist üle Tallinna t 18-sse, kus tegutses Zlaff-Kofkini nime all. Nimelt oli seal Stahlberg-Sade majas juba mõnda aega tegutsenud Ošer Kofkini valmisriiete kauplus, kus nüüd poe all keldrikorrusel tehti ruum (pojanaise) hambaravikabinetiks. (RM 4229/ Ar. 370)

Eesti aja lõpu-aastatel elas ja tegutses Laada tn 21 saapapealsetegijana Meer Smelai.

Pidevalt kasvas juudi soost k i n n i s v a r a o m a n i k e arv. Esimesed ehituskruunid omandasid juudid Rakvere agulites, mitte südalinnas. 1880. aastal kuulus Kondivalus peale Abram Steini veel üks kinnistu ka Abram Gabrielile. See asus Tartu tänaval. Kolmas Abram, seekord perekonnanimega Abramov oli kinnistuomanik Paemurrus. See tendents jätkus ka hiljem. Mitmed juutide kinnistud olid Kukeküläs, Roodevälja alevis (Terase 1 – Anna Grabbe) ja mujal. Steinide ja Aisikovitschite kruntidest ja ettevõtetest Roodevälja alevis oli juba juttu.

Eesti ajal kuulus varasem Steini kinnistu Vaksali tn 22 (nüüd vist Võidu 16, Lehe tn lõunanurgal) Taichidele (isa Peisach, pojad Salomon ja Isak). Seal olid neil kaks elamut, kaubaait ja Jaan Mägile välja üüritud enam kui 40 m pikkune köievabrik. Pojad tegelesid vanarauakaubandusega. Üks poegadest Salman Taich oli arst.

Rakvere teine vanaraualadu ja äri kulus juut S. Firkile, kelle kinnistu asus Laada tn 5 (Rohuaia tn lõunanurgal). Nii Firk kui Taichid tegelesid ka tooresnaha kokkuostuga.

Tallinna tn 7 kuulus eesti ajal juut Avsei Zlaffile, kes pidas samas ka moe- ja pudukauplust.

Juudi ärimees Patovi kinnistu oli Härma ja Sepapaja tn nurgal (Härma 11), kuhu kerkis 1932 puitelamu (projekt Arnold Adoff RM 4229/Ar. 62). 1938. aastal oli Patovi mütsikauplus Tallinna tn 19.

Veel Rakvere juudi soost arstidest.

Esimesed teated juudi arstist Rakveres on aastast 1913, mil Pikk tn 21 võttis vastu hambaarst Hanna Rochlin-Amitan. Kui kaua see juudidroua meie linnas tegutses, pole teada. Igatahes 1921 oli ta juba Tallinnas ja tema kabinet oli Pikal, hiljem Vana-Viru tänaval. Samas teame, et Amitanid olid Eestis hambaarstide ja dentistidena laialt tuntud, tegutsedes 1930. aastail Tallinnas, Tartus, Väändras. Samuel Golomb (kurgu- ja ninahaigused, elas mitmel pool), oli ilmselt esimene juudi arst, kes avas 1925 oma praksise Rakveres ja jäi siis elama-töötama pikaks ajaks. Ta elas Rakveres ka veel pärast sõda, suri 1950 ja on maetud siinsele juudi kalmistule. Golombi (kasu)tütar Saara on seni viimane kohalik juut, kelle kalm asub Rakvere juudi kalmistul. Saara Golomb suri 2002.

Varsti pärast Golombi saabusid siia Moisei Sermann (silma- ja närvihaigused, Tallinna 18 ja 24) ja Shmuel Zlaff, kes ravis närvihaigusi ja võttis (vähemalt 1930.a. suvel) vastu Tallinna tn 6. 1930. aastaist on teada veel Tuvja Feimann (naha-, sugu- ja sisehaigused, Laada 4), hambaarstid Meier-Maks Golomb (Lai 15) ja Feiga Zlaff-Kofkin (Tallinna 18). Dr Salman Taich (kitsamateriale ei tea) võttis vastu Vaksali tn oma majas.

(Pärast sõda Rakveres töötanud juudi arstidest oli üks tuntumaid spordiarst Fritsas Markusas, kelle tegelik nimi oli kuni 1940. aastani Fritz Mar. Markusas oli pärit Berliinist, kus sündis 1910. 1930. aastail oli ta Saksamaal kergejõustikutreener, hiljem, pärast Hitleri võimuletulemist Leedus Šiauliais võimlemisõpetaja. Kehakultuurialase kõrghariduse omandas Kopenhaagenis. Arstiks õppis aga Almatõs pärast seda, kui oli sõjas haavata saanud ja kaotanud käe. Rakveres töötas Markusas 1952 (?)–1957. Hiljem elas Tallinnas ja töötas juhtivatel kohtadel Eesti NSV spordimeditsiinis. 1992. läks ära Saksamaale. (Eesti spordi biograafiline leksikon. Tallinn 2002. Lk.366))

Rakvere juudid (nagu juudid ka mujal) olid head maletajad.

Rakvere Maleklubi rajajaks ja linna üheks parimaks maletajaks oli juut Leo Blumeno ff. Hea maletaja oli ka dr. Taich, kes kuulus ka siinse Maleklubi juhatusse (1928).

Kui 1930.a. 12. oktoobril andis Rakvere Rahvamajas simultaani Eesti tollane malemeister Vladas Mikenas, olid just mitmed Rakvere juudid need, kes teda kas võitsid või mängisid viiki. Nelja võitja seas olid J. Scheermann ja J. Taich, viiki mängis H. Grabe. (Virulane 16. X 1930). Ja kui 1940.a. jaanuaris valis Rakvere

Maleklubi saadikuid Eesti Maleliidu üleriigilisele kongressile, valiti neiks klubi juhi Voldemar Matsoni kõrval Blumenoff ja Taich. (Virumaa Teataja 31. I 1940)

1922.a. rahvaloenduse järgi elas Rakveres 101 juuti (52 meest ja 49 naist).

1934. aastaks oli nende arv jäänud enam-vähem samaks. Siis oli 100 juudi seas 51 meest ja 49 naist.

Oma tavakeelena on juudi keelt ehk jidišit tunnistanud vaid 69 juuti ja heebrea keelt 1 juut.

1941. aasta 6. juulil, vahetult enne Saksa vägede saabumist, evakueerusid Rakvere juudid N Liidu tagalasse. Sama ešeloniga lahkusid ka partei- ja nõukogude aktivistide ning hävituspataljoni laste perekonnad.

Siiski mitte kõik juudid ei läinud enne Saksa vägede tulekut ära Venemaale. On teada, et Saksa okupatsiooni ajal 1941-1942 mõrvatud juutide seas oli ka rakverelasi. Need, kelle elukohana märgiti Rakvere, olid:

Eta ja Samuil Aisikovitsch (mõlemad enam kui 70-aastased)

Ber, Ella ja Leo Blumenhof (Blumenof)

Bernhard, Sara (sündinud 1869) ja Mirjam Lepp (sündinud Firk), Gottfried Firk arreteeriti Tallinnas.

Boris, Sara ja Ester Judelovitsch

Schanna Nassalevitsch

Hane Raid

Leibo, Sara ja Sagogette Safro

Hanna, Haja, Isak, Lya ja Simeon Taich

(Andmed Eugenia Gurin-Loo raamatust "Eesti juutide katastroof 1941" Tallinn 1994)

P o o l a k a t e kohta Rakveres on andmeid vähem. Pole ka täpsemalt teada, millal ja mis asjaoludel esimesed poolakad siia asusid.

Muidugi oli Poola üksus siin aastail 1602-1605, aga see elutses linnuses.

Vanad rahvajutud seostavad peale linnuse veel paari paika poola nimega.

1938. aastal jutustas Rakvere elanik Rannaberg (elas Vabaduse tn) August

Krikmannile loo, mille ta kuulnud kunagiselt linna öövahilt Taavetilt, see jälle omakorda oma esivanematelt.

Lugu räägib kaburckmännerite (kas hiljem tuntud rändkaubitsejad kabornikud ?)

asulast Rakvere Vallimäel, linnuse lõunamüüride taga. Sellele asulale, mida rahvas

kutsunud Poola alev, teinud lõpu lahingud linnuse pärast 1605. aastal, mil

poolakad siit lahkusid ja linnus lõplikult purustati. Siis põlenud maha ka

kaburckmännerite majakesed.

Ja veel, Vallimäe taga, linnuse jalamil kuni 1939. aastani seisnud nn timuka maja

kandnud kunagi rahva suus poola sauna nime. Miks nii, pole teada.

Rakvere linna elanike nimekirjas leiame poolakaid 18. sajandi lõpust alates.